

A metanoia ötvenhárom napja

BALÁZS PÁL

1947-ben született Budapesten. 1972-ben szentelték pappá. Balatonkenesei plébános, a Veszprémi Hittudományi Főiskola erkölcszociológia tanára.

¹Vö. Mt 4, 18–22;
Mk 1, 16–20; Mt 9, 13.

²Vö. Mk 3, 13–19.

Hajlamosak vagyunk arra, hogy az apostolok élete nagy belső változásának kezdetét a meghívásuk eseményével azonosítsuk. Mint ha ezt támasztanák alá az evangéliumok beszámolóí is; ugyanis Jézus nyilvános működésének a kezdetén követésére hív embereket,¹ akik valóban tanítványaivá is lesznek, és akiket maga Jézus is apostoloknak nevez.² Utólag nézve a meghívás eseménye valóban olyan kezdet vagy változás ténye a tanítványok életében, mely világtörténelmi és üdvtörténelmi események kiemelten fontos szereplőivé teszi őket.

Mégse ez a külsődlegesen leírható eseménysor a fontos, hanem a tanítványok belső szemléleti vagy hitbeli átalakulása. Vajon elegendő volt-e Jézus meghívása, amely áttemelte őket az ószövetség szemléletéből az újszövetség örömhírébe? Egyáltalán tudták-e, hogy ki az, aki hívja őket, vagy csupán koruk szokásának és kíváncsiságának engedelmességek? Miről győzte meg őket a Jézus közelségében eltöltött idő megannyi újszerű tapasztalata? Tanítványiságuk idejének végére milyen változás ment végbe belső hitbeli szemléletükben? — Ezeknek a kérdéseknek a megválaszolása azért rendkívül fontos, mert segít tisztázni a változás okát. Mi történt e két-három év alatt? Mert minden kétséget kizáróan az apostolok az Evangélium hiteles tanúivá és tanítóivá váltak, amit vértanúságukkal meg is pecsételtek. Kérdés: Hitük és szemléletük belső változása már a tanítványi létük alatt bekövetkezett, vagy csak később? Mi volt ennek az időnek a jelentősége és értelme?

Vegyük sorra a kérdések legfontosabb elemeit, s keressük meg rájuk a megfelelő választ, hogy tisztázódhassék bennünk: vajon mit érzékelhettek mindebből a tanítványok?

Először is nézzük a „meghívást”! Ki hívta őket? Mert azt, amit mi tudunk (Jézus, a megtestesült Isten Fia, a Messiás), ők akkor még nem tudhatták. Csupán azt tudták, hogy ez a Jézus egy rabbi Názáretből. A rabbit magyarrá mesternek fordítjuk, ami tanítót jelent. Igaz, hogy felsejlett bennük is, meg a kortársakban is, hogy nem egy átlagos rabbiról lehet szó, hanem valami nagyobbról, esetleg prófétáról, aki különleges „erővel” és tudással rendelkezik.³ Amikor azután Jézus személyes állásfoglalásra készíti őket, még az Evangéliumból is kiérződik a kínos csend, amit azután Péter tör meg, mintegy „kivágva magát”: Te „a Messiás vagy” (Mk 8,29). Hogy ez még mennyire nem megalapozott, az abból is kiviláglik, hogy amikor a Messiásnak

³Vö. Mk 8,28: „Némelyek Keresztelő Jánosnak, mások Illésnek, ismét mások valamelyik prófétának” tartották Jézust.

⁴Vö. Mk 8,32.

mondott Jézus a szenvedéséről beszél nekik, Péter vitába száll „messiásával”, szemrehányást tesz neki;⁴ de Jézus markáns válasza sem marad el: „Távozz tőlem, sátán, mert nem az Isten dolgaival törődsz, hanem az emberekével” (Mk 8,33).

⁵Vö. Jn 1,35–37.

Egy gondolat erejéig még menjünk vissza a „meghívás” fogalmához. Nemcsak Jézusnak voltak tanítványai, hanem több más neves rabbinak, a jeruzsálemi írástudóknak és farizeusoknak, sőt Keresztelő Jánosnak is.⁵ Ezek egy része önként, minden hívás nélkül csatlakozott egy-egy tanítóhoz, mert érdekelt az, amit mondott, majd pedig továbbállt, vagy elmaradt, ha már nem értett vele egyet. Jézushoz is sokan csatlakoztak. Lukács ír hetvenkét tanítvány küldetéséről.⁶ János pedig az eucharisztikus beszéd után megjegyzi: „tanítványai közül sokan visszahúzódtak, s többé nem jártak vele” (Jn 6,66); de már ekkor is világosan elkülönült a tanítványok sokaságától a tizenkettő, akiket Jézus is külön kezelt, s legalább természetes emberi bizalom dolgában közelebb álltak hozzá, és mindnyájan kitartottak mellette.⁷ Kérdés, hogy ez a bizalom elegendő volt-e Jézus valódi küldetésének megértéséhez?

⁶Vö. Lk 10,1–20.

⁷„Jézus azért a tizenkettőhöz fordult:

»Ti is el akartok menni?«
Simon felelt neki: »Uram, kihez mennénk? Tiéd az örök életet adó tanítás. Mi hittünk és tudjuk, hogy te vagy az Isten Szentje.«
(Jn 6,67–69).

A tizenkettő Jézus mellett sok újszerű tapasztalatot gyűjthetett be. Sajátos szakkifejezésként erre a „hatalom” szó a legmegfelelőbb, úgy, ahogy azt az Evangélium használja. A tanítványok legáltalánosabb tapasztalata az volt, hogy Jézus tanító szavából hatalom, belső erő árad. — Ezt mindenki érezte, de leghitelesebben a nép egyszerű fiai mondták ki. Erről így tudósít Szent Máté: „A nép ámuló tanításán, mert úgy tanított, mint akinek hatalma van, s nem úgy, mint az írástudók” (Mt 7,28b–29).

Jézus hatalma nemcsak tanító szavában nyilvánult meg, hanem gyógyításaiban is: hatalma volt a betegségek felett. Nem rendelt, nem tűnt fel csodadoktorként, de segített a beteg emberen, főleg ha az bizalommal kérte őt. Kapcsolatuk lényege a bizalom, vagyis a hit volt. Magának a gyógyításnak jel szerepe volt, az Isten országa elérkezését jelezte. Amikor Keresztelő Szent János Jézus gyógyításairól tudomást szerzett, elküldte hozzá tanítványait, akik nyíltan feltették neki a kérdést: „Te vagy-e az eljövendő vagy mást várjunk?” (Lk 7,20). Jézus a Messiásra vonatkozó próféciaák beteljesedésével válaszol: „Menjetekek és jelentsétek Jánosnak amiket láttatok és hallottatok: vakok látnak, sánták járnak, leprások megtisztulnak, siketek hallanak, halottak föltámadnak, a szegényeknek meg hirdetik az Evangéliumot” (Lk 7,22; vö. Mt 11,2–19).

Hatalma volt továbbá a gonosz lelkek fölött is. Meggyógyít ördögtől megszállottakat. Például Gerazában „egy tisztátalan lélektől megszállott ember közeledett felé. A sírboltokban lakott, és még láncsal sem tudták fogva tartani. (...) Amikor meglátta Jézust, odafutott hozzá, a földre vetette magát előtte, és hangosan kiabált: »Mi közöm hozzád, Jézus, a magasságbeli Istennek Fia? Az Istenre kérek, ne gyötörj!« Mert ráparancsolt: »Menj ki tisztátalan lélek, ebből az emberből!«” (Mk 5,2–8).

Hatalma van a természet erői fölött is. Ezt akkor tapasztalhatták meg az apostolok, amikor szavával lecsendesítette a vihart: Jézus

egész nap egy bárkából tanított. „...alkonyatkor így szólt (tanítványaihoz): »Keljünk át a túlsó partra.« Erre szétoszlatták a tömeget, és magukkal vitték úgy, ahogy ott volt a bárkában. Más csónakok is csatlakoztak. Nagy szélvihar támadt, a hullámok a bárkába csaptak, úgyhogy az már-már megtelt. Ő a bárka végében egy vánkoson aludt. Felkeltették: »Mester — kérdezték —, nem félsz, hogy elveszünk?« Erre fölkel, parancsolt a szélnek és utasította a tavat: »Csendesedj! Némulj el!« A szél elült s nagy nyugalom lett. Ekkor hozzájuk fordult: »Miért félték ennyire? Még mindig nincs bennetek hit?« Nagy félelem fogta el őket. »Ki ez — kérdezték egymástól —, hogy még a szél és a víz is engedelmeskedik neki?«” (Mk 4,35–41).

⁸Vö. Jn 11,1–44.

Hatalma volt mások halála fölött is, ezáltal az élet urának bizonyult. Föltámasztja a barátját Lázárt,⁸ egy ifjút Naim városában⁹ és egy Jairus nevű ember leányát.¹⁰

⁹Vö. Lk 7,11–17.

Mindebből arra lehet következtetni, hogy a tanítványok egy nagy átváltozáson mennek át, eljutnak egy olyan abszolút bizalomra, hogy amit csak mond vagy ígér Jézus, azt magukévá is tesszik. De ez nem így történt.¹¹ Erről tanúskodik valamennyi tanítványi reakció, ami csak történt a Jézus elfogását és halálát követő időben. Júdás annyira képtelennek találja Mestere művét, hogy inkább árulójává válik.¹² Péter átkozódás közepette kijelenti: „Nem ismerem azt az embert” (Mt 27,74). Az emmauszi tanítványok szomorúan és reményt vesztetten bevallják: „Azt reméltük..., hogy meg fogja váltani Izraelt. S már harmadnapja annak, hogy ezek történtek” (Lk 24,21). Tehát küldetésének lényegét nem értették meg, viszont saját (messiási) elgondolásaikhoz konokul ragaszkodtak.

¹⁰Vö. Mt 9,18–26.

¹¹A megváltás véres drámáját még Jézustól sem fogadták el.
Vö. Mk 8,32.

¹²Vö. Mt 26,47–50.

Összegzésképpen megállapíthatjuk, hogy a tanítványi időszak ket-tős eredménnyel zárult. Az ember részéről teljes kudarc, valamennyi tanítvány csődöt mondott. Tehát ebben a periódusban az ember részéről a nagy változás, a *metanoia* még nem következett be. Isten részéről viszont megtörtént a teljes célba-érkezés: az Evangélium végleges és maradandó meghirdetése, hiszen az amúgy kudarcot vallott tanítványok mégis megjegyezték mindent, és később hiteles tanúkká és tanítókká léptek elő. Jézusnak semmit sem kellett újból (még egyszer) meghirdetnie. Ma is, és az idők végéig hangzik az örömhír. — Tehát tovább kell keresnünk a nagy megtérés idejét és okát!

Mielőtt tovább haladnánk, „szakaszoljuk” a tanítványok életét a könnyebb megértés érdekében!

Nyilvánvaló, hogy a tanítványok fiatalsága egy egyszerű provinciális öszövetségi környezetben telt. Miután Jézus legszűkebb tanítványi körébe meghívást nyertek, hatalmas szellemi és tapasztalati gazdagság részeseivé váltak, amit magukba szívtak, bár feldolgozni ekkor még nem tudtak. A harmadik szakasz a hitetlenség nagy kudarca a Getszemáni éjszakától húsvét hajnaláig. — Bármilyen furcsa, ez a volt számukra a *metanoia* kezdete: tanítványi háttérrel megtapasztalják emberi tehetetlenségüket. A negyedik szakasz a korábban elképzelhetetlenek a megtapasztalása: a Föltámadással való ta-

lálkozások időszaka pünkösdig. — Már átjutottak a hit túlszéljára, de még erőtlének. Végül az ötödik szakasz, mely pünkösdkor veszi kezdetét, és egyben bevégzi az átalakulást.

Ami a hitetlenség sötét éjszakája után történt

A fenti elemzés után nem meglepő, hogy a tanítványoknak a hét első napjának reggelén eszükbe se jutott, hogy ma van a „harmadnap”, amelyre Jézus ígéretet tett. Azon nem lehet csodálkozni, hogy az asszonyok illatszerekkel mennek a sírhoz, hiszen erről a harmadnapról ők nem tudtak. A bárgyú emberi feledékenység (a tanítványok részéről) és a jó szándékú emberi gondoskodás (az asszonyok részéről) egyaránt szembemegy az isteni valósággal. Azt is mondhatnánk, hogy ha rajtuk múltott volna, akkor a „sötét éjszaka” még ma is tartana. Ezen a napon azonban nemcsak a nap, mint égitest kelt fel, hanem a kinyilatkoztatás fénye is bevilágította a világot. Nagyon fontos üzenetet hordoz számunkra, hogy ez hogyan történt.

Előzetes jelek

Elmozdított kő; gyolcsok az üres sírban. *„Mária Magdolna kiment a sírhoz. Észrevette, hogy a követ elmozdították a sírtól. Erre elfutott Péterhez és a másik tanítványhoz (Jánoshoz)...”* (Jn 20,1–2). Az elmozdított kő halálára mindketten a sírhoz siettek, és miután beléptek a sírba, látták *„az otthagyt gyolcsot, meg a kendőt, amellyel a fejét befűdték. Ez nem a gyolcs közt volt, hanem külön összehajtva más helyen. ... (a másik tanítvány is) látta és hitt. Eddig ugyanis még nem értették az Írást, amely szerint föl kellett támadnia a halálból”* (Jn 20,6–9). Tehát ekkor még nincs szó személyes találkozásról, csupán egy üzenet értékű jel éri el a tanítványokat. Délután ugyanerről számolnak be az emmauszi tanítványok is: *„Társaink közül néhányan kimentek a sírhoz, és úgy találtak mindent, ahogy az asszonyok jelentették, de őt magát nem látták”* (Lk 24,24).

Az első személyes találkozások

Míg Péter és János a gyolcsok és az üres sír látványa után visszatértek övéikhez,¹³ addig *„Mária (Magdolna) ott állt a sír előtt és sírt”* (Jn 20,11). A Föltámadott először neki mutatja meg magát, ő lesz a föltámadás első tanúja; abban a kultúrkörben, amelyben a nő tanúszkodása az emberek előtt nem számított, Isten azonban elsőszámú tanúvá teszi meg, de nemcsak azért, mert nő, hanem a lelkületéért is.¹⁴

További két megjelenést lehet még az „első” között említeni: Szent Pál az első korintusi levélben felsorolja az Úr megjelenéseinek jelentős részét; köztük elsőnek említi, hogy *„megjelent Péternek”* (1Kor 15,3).¹⁵ Erről a megjelenésről többet nem tudunk, de a reggeli üres sír látványa és az esti közösség előtti megjelenés között történt.

¹³Vö. Jn 20,10.

¹⁴Vö. Jn 20,11–18.

A másik megjelenés az emmauszi úton történt két tanítványnak, mely során két fontos dologra figyelhetünk fel. Az egyik a fölismérés. A Föltámadott mint idegen közelít felénk, tehát valamiképpen más, mint ahogyan korábban ismerték, ugyanakkor szilárd bizonyossággal fölismérhetővé válik számunkra. A másik pedig Jézus

¹⁶Vö. Lk 24,13–34.

részletes magyarázata volt a próféták messiási jövendöléséről.¹⁶ — Íme a három „első” hatalmas jel, mely a remény üzenetét vitte meg a tanítványoknak.

A Föltámadott megjelenése a tanítványok közösségében

¹⁷Vö. Lk 24,33–35; Mk 16,12–13.

Az apostolok közösségében való első megjelenést jelek és személyes üzenetek készítették elő. A közvetlen előzmény a két emmauszi tanítvány részletes beszámolója és együttes tanúságtétele.¹⁷ Ezt követően „egyszer csak megjelent köztük (Jézus), és köszöntötte őket: »Békesség nektek!« Ijedtükben és félelmükben azt vélték, hogy szellemet látnak. De ő így szólt hozzájuk: »Miért ijedtetek meg, s miért támad kétely szívetekben? Nézzétek meg a kezem és a lábam! Én vagyok. Tapogassatok meg és lássátok! A szellemnek nincs húsa és csontja, de mint látjátok, nekem van.« Ezután megmutatta nekik kezét és lábát. De örömiükben még mindig nem mertek hinni és csodálkoztak. Ezért így szólt hozzájuk: »Van itt valami ennivalótok?« Adtak neki egy darab sült halat. Fogta és a szemük láttára evett belőle” (Lk 24,36–43).

Ez a találkozás szinte minden ide vonatkozó kinyilatkoztatást tartalmaz, és minden kételyt és félelmet eloszlat. Először is Jézus nem kopog, nem kér bebocsátást, hanem megjelenik, mintegy jelét adva, hogy megdicsőült teste nincs alávetve az evilági fizikai törvényeknek. Meggyőzi tanítványait, hogy nem káprázik a szemük, és nem szellemet látnak, hanem őt magát, mint Feltámadottat. Ezért bíztatja őket kezének és lábának, valamint sebeinek tapintására, mert bizalmukhoz (hitükhöz) még „fizikai” bizonyossággal is szolgálni akar nekik. Hasonló megerősítések történnek további megjelenései alkalmával is.¹⁸

¹⁸Vö. még Mt 28,16–20; Mk 16,14; Lk 24,44–53. és Jn 20,19–23.

A tanítványok további kételkedései

Az írott evangéliumok beszámolóit akkor keletkeztek (50–70 között, Jánosé pedig 90 táján), amikor az apostoloknak már szilárd hite és meggyőződése volt a feltámadásról. Mégis fontosnak tartották (a Szentlélek sugalmazó tevékenységével együttműködve) a sok-sok kételkedésüket is megemlíteni és leírni. Ezek értékes evangéliumi üzenetek számunkra, mert hiteles képet rajzolnak nekünk a megváltásra szoruló emberről.

Íme a „húsvéti kételkedésük” gyűjteménye:

Húsvétvasárnap hajnalán a sírkertben két férfi szólt az asszonyokhoz: „»Miért keresitek az élő a holtak között? Nincs itt, föltámadt!«... Mária Magdolna... és néhány más asszony hozta a hírt... az apostoloknak, de azok üres fecsegésnek tartották és nem hittek nekik” (Lk 24,5–11).¹⁹

¹⁹Ugyanez Márk leírásában: 16,9–11.

Az emmauszi tanítványok „Visszatérve (Jeruzsálemben) közölték a hírt a többiekkel is, de nekik sem hittek” (Mk 16,12–13).

Húsvétvasárnap este maga Jézus érzékeli tanítványai bizonytalankodását, s ezért „így szól hozzájuk: »Miért ijedtetek meg, s miért támad kétely a szívetekben?«... De örömiükben még mindig nem mertek hinni és csodálkoztak” (Lk 24,38–41).

Egy későbbi megjelenés alkalmával Galileában, amikor „megláták, leborultak előtte, bár néhányan kételkedtek” (Mt 28,17).

Mindezek rávilágítanak arra a hitigazságra, hogy a föltámadás természetfeletti élethez tartozik, s a természetes ember természetes képességeit, például emberi megértését meghaladja, mert hisz nem is ehhez a képességhez tartozik, hanem egy Istentől kapott más képességünkkel fogadható be, ami a hit.

A kételkedések sorából tudatosan kihagyunk egy fontos eseményt, Tamás kételkedését. Az alábbiakban az ő példáján keresztül mutatjuk be az apostolok *metanoiáját*.

**Tamás — és vele
a többi apostol —
metanoiája**

„A tanítványok elmondták (Tamásnak): »Láttuk az Urat!« De kételkedett: »Hacsak nem látom kezén a szegek helyét, és oldalába nem teszem kezem, nem hiszem.« Nyolc nap múlva ismét együtt voltak a tanítványok, s Tamás is ott volt velük. Ekkor újra megjelent Jézus, bár az ajtó zárva volt. Belépett, megállt közepén, és köszöntötte őket: »Békesség nektek!« Aztán Tamáshoz fordult: »Nyújtsd ide az ujjadat, és nézd a kezemet! Nyújtsd ki a kezedet és tedd oldalamba! S ne légy hitetlen, hanem hívő!« Tamás felkiáltott: »Én Uram, és Istenem!« Jézus csak ennyit mondott: »Hittél, mert láttál. Boldogok, akik nem láttak, mégis hisznek!« (Jn 20,25–29).

János rövid, precíz és szemléletes leírása könnyen elképzelhetővé és érthetővé teszi Tamás viselkedését. Nem is ez a fontos, hanem a belső szemléleti és hitbeli változás. Fontoljuk csak meg, hogy mi is történt. Tamás elképzelhetetlennek tartotta, hogy a rabbi feltámadjon. Igen, mert Jézust rabbinak, mesternek, mai kifejezéssel tanár úrnak tartotta. Most, amikor szembesül a Föltámadással, és ezáltal a föltámadás valóságával, a rabbiból *„Én Uram, és Istenem!”* lesz. Egy pillanat alatt megváltozik saját helyzetének megítélése is: akkor én sem csupán egy rabbi tanítványa voltam, hanem a messiásnak, aki még a halál fölött is Úr és Isten. A felismerést nem magának köszönhette, hanem ajándékba kapta Istentől. Erre a hitre alakult át korábbi emberi szemlélete.

²⁰Vö. ApCsel 2,1–13.

Tanítványtársaival együtt ezt a természetfeletti hitet erősíti meg pünkösdkor a Szentlélek.²⁰ Tehát nem a korábbi tapasztalataik emberi értelmezését és vélekedését, hanem Isten felismert valódi szándékát és üdvözítő tettét. Ezért pünkösdkor és pünkösöd után valamennyi apostol a kinyilatkoztató Isten hiteles tanújává és természetfeletti ajándékainak közvetítőjévé válik. — Ugyanezt jeleníti meg az Anyaszentegyház a világban most is és a világ végezetéig. Az emberiség pedig pontosan úgy küszködik vele, mint maguk a tanítványok és a kortársaik.

Péter meggyóntatása

A Getszemáni éjszakától pünkösdig ötvenhárom nap telik el. A mi emberi világunkban az időnek fontos szerepe van. Az események értelme és jelentősége az idő által is asszimilálódik az ember belső világában. Istennek viszont csak egy „pillanatra”, az „időtlenység” érintésére van szüksége, hogy megajándékozza az embert. Péternek és a többi tanítványoknak azonban nemcsak a krisztusi mű külső tanúivá kellett válniuk, hanem belsőleg is azonosulniuk kel-

lett a Föltámadottal, aminek elengedhetetlen feltétele volt a bűnbánat és az isteni megbocsátás.

Jézus elfogatásának éjszakáján Péter megtagadja mesterét: „*Nem ismerem azt az embert!*” (Mt 28,74). Ezen a tényen még az se változtatott, hogy hamarosan „*keserves sírásra fakadt*” (Mt 28,75). Ezért Péternek Jézushoz fűződő viszonyában — megjelenései ellenére — van egy elvarratlan szál: a teljes kiengesztelődés, a bűn eltörlése. A megjelenések döbbenetes élménye Péter részéről szinte lehetetlenné tették a kifejezett bocsánatkérést; mindenesetre Jézus ebben is fenntartotta magának a kezdeményezést. Galileában, Tibériás tavánál történt.²¹ Jézus úgy intézi, hogy négy szemközt kérdezhesse Pétert: „*Simon, János fia, jobban szeretsz engem, mint ezek? Igen Uram — felelte — tudod, hogy szeretlek*” (Jn 21,15). Ez a párbeszéd háromszor követi egymást. Harmadszorra Péter már világosan tudja külön figyelmeztetés nélkül is, hogy „*honnan fúj a szél*”. Ezért mondja: „*Uram, te mindent tudsz, azt is tudod, hogy szeretlek*” (Jn 21,17). Ezért bátorokodunk Péter meggyóntatásáról beszélni, mely egy különleges és egyedülálló feloldozással végződik: „*Legeltesd juhaimat*” (Jn 21,17).

²¹Vö. Jn 21,1–17.

A VIGILIA KIADÓ AJÁNLATA

<i>Timothy Radcliffe: Vesd bele magad! Élet a keresztség és bérmálás kegyelmében.....</i>	2.900,-
<i>Hogyan él a múlt? Szörényi Lászlóval beszélget Hafner Zoltán.....</i>	1.800,-
<i>Johannes B. Brantschen: Miért van szenvedés? A nagy kérdés Istenhez.....</i>	1.800,-
<i>XVI. Benedek: Isten velünk van minden nap.....</i>	2.900,-
<i>Timothy Radcliffe: Miért vagyok keresztény?.....</i>	2.700,-
<i>Leo Maasburg: Teréz Anya. Csodálatos történetek.....</i>	3.200,-
<i>Keresztutak a Colosseumban a Szentatyával.....</i>	2.900,-
<i>Timothy Radcliffe: Miért járjunk misére?.....</i>	2.700,-
<i>Pilinszky János: Keresztről keresztre.....</i>	2.500,-
<i>Joseph Ratzinger: Bevezetés a keresztény hit világába</i>	1.620,-
<i>Wolfgang Beinert: A katolikus dogmatika lexikona.....</i>	3.600,-
<i>A katolikus dogmatika kézikönyve I.....</i>	3.200,-
<i>A katolikus dogmatika kézikönyve II.....</i>	3.200,-
<i>Lukács László: Az Ige asztalánál.....</i>	1.740,-
<i>Paul M. Zulehner: A gyermek a család szíve.....</i>	1.520,-
<i>A keleti teológia a házasságról, a családról – Sapientia füzetek 22.....</i>	1.700,-
<i>A szerzetesi hivatások gondozása – Sapientia füzetek 23.....</i>	1.500,-
<i>Öt évtizeddel a lelkipásztori zsinat után – Sapientia füzetek 24.....</i>	1.600,-
<i>Hitünk központi titka: a megváltás – Sapientia füzetek 25.....</i>	1.500,-

Megvásárolható vagy megrendelhető a Vigilia Kiadóhivatalban és a honlapunkon:

1052 Budapest, Piarista köz 1. IV. em. 420.

Telefon: 36-1-317-7246; 36-1-486-4443; Fax: 36-1-486-4444;

E-mail: vigilia@vigilia.hu; Honlap: www.vigilia.hu